

رابطه‌ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان
(مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تبریز)

فاطمه گلابی^۱

فاطمه محمدزاده^۲

مرضیه ساعی^۳

تاریخ وصول: ۹۳/۰۴/۲۵

تاریخ پذیرش: ۹۳/۰۹/۱۱

چکیده

این پژوهش به بررسی رابطه بین هویت ملی و هویت قومی دانشجویان دانشگاه تبریز پرداخته است. روش پژوهش، پیمایشی و ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه می‌باشد که با شیوه‌ی نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای بر روی ۳۷۶ نفر از دانشجویان دانشگاه تبریز اجرا شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS استفاده شد. یافته‌های تحقیق نشان داد که رابطه مستقیم و معنی‌داری بین میزان هویت ملی و هویت قومی دانشجویان وجود دارد. همچنین بنابر یافته‌های تحقیق بین میزان هویت ملی و قومی با متغیرهای زمینه‌ای جنس، مقطع تحصیلی و بین میزان هویت ملی و قومی با رشته تحصیلی ارتباط معنی‌داری وجود دارد، اما با متغیرهای سن، قومیت، وضعیت تأهل و میزان هویت قومی با جنس و رشته تحصیلی ارتباط معنی‌داری وجود ندارد.

واژگان کلیدی: هویت اجتماعی، هویت ملی، هویت قومی، دانشجویان.

---

^۱- دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه تبریز، نویسنده
مسئول f.golabi@gmail.com

^۲- کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه مازندران و مدرس دانشگاه
پیام نور mohammadzadeh.f@gmail.com

^۳- دانشجوی کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی دانشگاه تبریز

مقدمه و بیان مسأله

امروزه فرآیند جهانی شدن از يك سو زمینه را برای گسترش یکپارچگی فرهنگی و تشدید روند تحولات و تعاملات اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و گسترش دامنه و عمق این تعاملات در تمامی سطوح محلی، ملی و بین-المللی فراهم کرده و از سوی دیگر شاهدیم که در ظهور انواع اختلاف‌های قومی و تأکید بر بنیادی‌ترین هویت‌های گروهی و وفاداری‌های قومی در بسیاری از مناطق جهان (سیدامامی، ۱۳۷۷: ۷) نقش موثری داشته است. شرایط منحصر به فرد ایران همچون شرایط طبیعی - جغرافیایی، زمینه‌های ساختاری و تنوع قومی - فرهنگی و از سوی دیگر فرآیندهای جهانی شدن، تحولات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی به ویژه در کشورهای همسایه باعث شده که محققان مسأله هویت، هویت ملی، شکل‌گیری گروه‌های قومی، هویت قومی و تفاوت‌های قومی را از مهمترین و اساسی‌ترین مسائل در ایران بدانند. یکی از مهمترین جهات و ابعاد این مسأله در ایران امروز احساس تضاد و تعارض بین هویت ملی و هویت قومی در میان اقوام ایرانی باشد (حاجیان، ۱۳۸۸: ۱۴۵)، که دشمنان کشور و مخالفان نظام حاکم ایران نیز سعی در برجسته نشان دادن تعارض و تضاد قومی در ایران داشته و دارند.

هویت یکی از مفاهیم عمده‌ای است که انسان در سراسر زندگی اجتماعی‌اش با آن درگیر بوده است. "زندگی اجتماعی انسان بدون وجود راهی برای دانستن این‌که «دیگران» کیستند و بدون دانستن «ما» کیستیم، غیرقابل تصور است" (جنکینز، ۱۳۸۱: ۸). جامعه‌شناسان هویت را عبارت از احساسی می‌دانند که فرد در جامعه به آن دست می‌یابد و سپس با تکیه بر اشتراک‌ها یا تفاوت‌هایی که با گروه‌های دیگر دارد، به درک احساس هویت مستقل می‌رسد (لک، ۱۳۸۴: ۱۱۳). در طول زمان علاوه بر هویت‌های فردی، انسان‌ها خود را با هویت‌های اجتماعی مانند هویت خانوادگی و خویشاوندی، سرزمینی یا نژادی، هویت قومی یا ملی و ... تعریف کرده‌اند، که هویت ملی و قومی از مهمترین اشکال هویت اجتماعی محسوب می‌شوند هویت اجتماعی هویتی است که فرد در فرآیند اجتماعی شدن

رابطه‌ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تبریز)

و ارتباط با گروه‌ها یا واحدهای اجتماعی موجود در جامعه کسب می‌کند (عبدالهی، ۱۳۷۴: ۱۴۲). از مهمترین و اساسی‌ترین موضوعات مطرح در بین اندیشمندان علوم اجتماعی به‌ویژه جامعه‌شناسان پژوهش در زمینه تمایز و تفاوت‌های درون جامعه و ارتباط آن با انسجام اجتماعی به‌عبارتی دیگر این موضوع که آیا تمایل به هویت قومی با گرایش به هویت ملی مغایر است یا نه و برعکس؟ و چه نوع رابطه‌ای بین هویت ملی و هویت قومی به‌خصوص در جوامع چند قومی همانند ایران است، وجود دارد؟ با توجه به اهمیت هویت ملی و هویت قومی در جامعه ما، در این مقاله چگونگی ارتباط این دو متغیر در بین دانشجویان دانشگاه تبریز، مورد بررسی قرار گرفته است. بنابراین، پژوهش حاضر به‌دنبال پاسخ به این سؤال است که چه رابطه‌ای بین هویت ملی و هویت قومی دانشجویان مورد مطالعه وجود دارد؟ و هدف اصلی پژوهش، شناسایی رابطه بین هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان دانشگاه تبریز می‌باشد.

ضرورت پرداختن به این موضوع در بین جوانان دانشجویی به این دلیل است که؛ بسیاری از روانشناسان شکل‌گیری هویت را مرحله‌ی بحرانی دوره‌ی جوانی می‌دانند، زیرا در این دوره جوانان بلوغ شناختی و اجتماعی‌شان را در معرض نمایش قرار دهند و در این مرحله است قدرت و ظرفیت (توانایی) بررسی و ارزیابی انتزاعی مفاهیمی همچون ملیت، نژاد و قومیت را دارند (یوناما، ۲۰۰۸: ۱۸)، و در واقع یکی از ویژگی‌های دوره‌ی جوانی برجستگی هویت قومی در این دوره است (فرنچ، ۲۰۰۶: ۷). بنابراین شناخت نگرش‌ها و الگوهای رفتاری دانشجویان در شناخت تغییرات هویتی جامعه نقش به‌سزایی دارد. از سوی دیگر یکی از مهمترین مراکزی که تنوع و قومی و فرهنگی موجود در جوامع چند قومی در آن مکان نمایان است، دانشگاه‌ها می‌باشند که سالانه با پذیرش تعداد زیادی دانشجوی غیربومی در مقاطع مختلف تحصیلی در مرکز فرایند تمایز و تشابه هویتی قرار دارند.

مطالعات علوم اجتماعی ایران، سال دوازدهم، شماره چهارم
و هفتم، زمستان ۱۳۹۴

اهداف تحقیق
هدف اصلی

بررسی رابطه‌ی بین هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان دانشگاه تبریز

اهداف فرعی

تعیین میزان گرایش به هویت ملی در بین دانشجویان
تعیین میزان گرایش به هویت ملی در بین دانشجویان

تعیین رابطه هویت ملی دانشجویان با قومیت آنان
تعیین رابطه هویت قومی دانشجویان با قومیت آنان
تعیین رابطه هویت ملی دانشجویان با متغیرهای زمینه‌ای
تعیین رابطه هویت قومی دانشجویان با متغیرهای زمینه‌ای

پیشینه‌ی تحقیق

امروزه موضوع هویت، هویت ملی و هویت قومی به- عنوان یکی از موضوعات اصلی مورد توجه بسیاری از محققان قرار گرفته و مطالعات و پژوهش‌های متعددی در این حوزه هم توسط محققان خارجی و هم داخلی انجام شده است. در این مقاله یک جمع‌بندی از کارهایی که در داخل در سال‌های اخیر در زمینه هویت ملی و قومی انجام شده، ارائه می‌شود.

ردیف	عنوان پژوهش و سال انجام پژوهش	محقق/هیوهای اجرای	نتایج عمده
۱	روابط بین قومی و تأثیر آن بر هویت اقوام در ایران (۱۳۸۰)	جلیلی، یوسفی بیمایش/پرسشنامه	تعهد به احساس هویت ملی رابطه مستقیمی با احساس هویت قومی دارد.
۲	مناسبات قومی و رابطه آن با تحول هویت جمعی (۱۳۸۱)	توسلی، قاسمی بیمایش/پرسشنامه	تعلق خاطر اقوام ساکن در استان ایلام به هویت ملی بسیار زیاد و هویت منطقه‌ای نیز بسیار بالاست.
۳	گرایش دانشجویان بلوچ به هویت ملی در ایران (۱۳۸۱)	عبدالهی، حسین‌پر بیمایش/پرسشنامه	دانشجویان بلوچ نسبت به برخی مؤلفه‌های هویت ملی به ویژه سرزمین و ملت ایران گرایش مثبت نسبتاً بالا دارند.
۴	شکل‌گیری هویت والکوه‌های محلی، ملی و جهانی (۱۳۸۱)	فکومی بیمایش/پرسشنامه	هویت ملی و محلی همسازی‌های فراوانی با یکدیگر دارند. احساس تعلق ملی در بین لرها قوی است.
۵	رابطه هویت ملی و هویت قومی در بین جوانان تبریز (۱۳۸۱)	احمدلو بیمایش/پرسشنامه	جوانان تبریز در عین گرایش به هویت ملی نسبت به هویت قومی نیز گرایشی قوی دارند و بین این دو نوع هویت جمعی رابطه مثبتی برقرار است.

رابطه‌ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تبریز)

۶	نقش سرمایه اجتماعی در روابط بین قومی و هویت ملی (بررسی جوانان تبریز و مهاباد) (۱۳۸۳)	رضایی و احمدلو پیمایش/پرسشنامه	هویت‌های فراملی در طول ممدیگر مستند و نه در عرض یک دیگر
۷	گرایش به هویت ملی و قومی در بین ترکمن های ایران	رضایی، ریاحی و سخاوتی فر پیمایش/پرسشنامه	ترکمن‌ها علاوه بر گرایش به هویت قومی، گرایش به هویت ملی قوی نیز دارند و بین این دو هویت همبستگی نسبتاً نیرومند وجود دارد.
۸	نسبت هویت ملی با هویت قومی در میان اقوام ایرانی (۱۳۸۷)	حاجیان پیمایش/پرسشنامه	هویت قومی و هویت ملی هر دو در میان اقوام ایرانی، به‌طور توانمند قوت و برجستگی دارند و میان آن‌ها رابطه‌ی تعارض‌آمیز وجود ندارد.
۹	گرایش به هویت ملی و قومی در عرب‌های خوزستان (۱۳۸۷)	اکوانی پیمایش/پرسشنامه	عرب‌ها نه تنها گرایش بسیاری به هویت ایرانی و اسلامی دارند، بلکه به هویت قومی خود نیز علاقه دارند و علاقه به هویت قومی آنان باعث کاهش گرایش به هویت ملی نمی‌شود.
۱۰	رابطه‌ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان آذری، کرد و عرب دانشگاه-های دولتی ایران (۱۳۸۸)	ربانی، یزدخواستی، حاجیان، میرزایی پیمایش/پرسشنامه	بین دو متغیر هویت ملی و هویت قومی رابطه‌ی هم‌افزا و متوسطی وجود دارد.
۱۱	بررسی عوامل داخلی مؤثر بر هویت قومی و هویت ملی در میان اعراب شهرستان اهواز (۱۳۸۸)	لهسایی‌زاده، مقدس، تقوی نسب پیمایش/پرسشنامه	رابطه هویت قومی و هویت ملی در جهت منفی آن تأیید شد.
۱۲	رابطه میزان هویت ملی و هویت قومی در بین جوانان دهشت (۱۳۸۹)	باینده، جعفرزاده-پور پیمایش/پرسشنامه	افراد دارای هویت‌های گوناگونی هستند و این هویت‌ها لزوماً در مقابل همدیگر قرار نمی‌گیرد.

جدول شماره ۱. خلاصه تحقیقات انجام شده در داخل و خارج در زمینه هویت ملی و هویت قومی

چارچوب مفهومی تحقیق هویت

مفهوم هویت یکی از پیچیده‌ترین مفاهیم علوم اجتماعی است که تعریف‌های متعدد درباره این مفهوم در بین اندیشمندان وجود دارد. فرد با داشتن "خود" و توانایی کنش متقابل با "خود"، این توانایی را پیدا می‌کند که از خود تصویری داشته باشد. با تصور از خود است که فرد می‌تواند به سؤال بنیادین هویت یعنی "من کیستم؟" پاسخ دهد. پس می‌توان هویت را چنین تعریف کرد: هویت عبارت است از مجموعه خصوصیات و مشخصات فردی و اجتماعی و احساسات و اندیشه‌های مربوط به آن‌ها که فرد آن‌ها را از طریق کنش متقابل با خود و با یافتن تصوراتی از خود به دست می‌آورد و در پاسخ به پرسش من کیستم ارائه می‌دهد. هویت یک فرد می‌تواند فردی و جمعی باشد. هویت فردی به خصوصیات و مشخصاتی اشاره دارد که فرد به‌عنوان یک شخص منحصر به فرد و متفاوت از دیگران، آن‌ها را به خود منتسب می‌کند (احمدلو، ۱۳۸۱: ۱۱۲). کاستلز هویت را فرآیند ساخته شدن معنا برپایه یک ویژگی فرهنگی یا یک دسته ویژگی‌های فرهنگی که بر دیگر منافع معنا برتری دارند، تعریف می‌کند (کاستلز، ۱۳۸۴: ۲۲). گیدنز هویت را منبع معنا برای کنشگران می‌داند (نوجه فلاح، ۱۳۸۳: ۴۲؛ به نقل از ربانی، ۱۳۸۸: ۱۴۰).

مطالعات علوم اجتماعی ایران، سال دوازدهم، شماره چهل
وهفتم، زمستان ۱۳۹۴

هویت اجتماعی

هویت اجتماعی به ساده‌ترین بیان، تعریفی است که افراد بر مبنای عضویت در گروه‌های اجتماعی از خویش‌داری دارند (براون، ۱۹۸۵: ۷۷۱؛ به نقل از علیزاده اقدم، ۱۳۸۹: ۱۸۴). هویت جمعی شیوه مشترک در نحوه تفکر، احساسات و تمایلات یک گروه است، افراد از طریق مکانیسم‌های جامعه‌پذیری درونی می‌شود نوعی احساس تعهد می‌کنند و باعث و تکلیف نسبت به گروه در فرد برانگیخته شود (احمدلو، ۱۳۸۱: ۱۶). تاجفل هویت اجتماعی را یک «خود» مفهومی ناشی از عضویت درون گروهی در یک گروه اجتماعی همراه با احساسات، ارزش‌ها و تماس‌های عاطفی با دیگر اعضا که این احساس باعث تعلق فرد به گروه شده و همچنین موجب می‌شود که خود را در دسته‌بندی‌های اجتماعی وابسته به گروه خود معرفی کند، تعریف می‌کند (به نقل از مروت، ۱۳۹۱: ۲۲۲). در نظر گیدنز هویت اجتماعی افراد بر اساس خودآگاهی و هم‌توسط شرایط و موقعیت‌های اجتماعی در زمان و مکان شکل می‌گیرد (گیدنز، ۱۳۷۸: ۸۱). در نظر عبدالهی هم هویت اجتماعی هویتی است که فرد در فرآیند اجتماعی شدن و ارتباط با گروه‌ها یا واحدهای اجتماعی موجود در جامعه کسب می‌کند (عبدالهی، ۱۳۷۴: ۱۴۲). هویت جمعی شیوه مشترک در نحوه تفکر، احساسات و تمایلات یک گروه است، افراد از طریق مکانیسم‌های جامعه‌پذیری درونی می‌کنند و باعث می‌شود نوعی احساس تعهد و تکلیف نسبت به گروه در فرد برانگیخته شود (احمدلو، ۱۳۸۱: ۱۶). بنابراین تمامی ویژگی‌ها و رفتارهایی که تمایزی میان ما و آنها می‌گذارند، مؤلفه‌های مفهوم هویت اجتماعی به‌شمار می‌روند. مثل زبان، دین، قوم یا نژاد، آداب و رسوم، طبقه اجتماعی، شغل و غیره (ارمکی، ۱۳۸۱: ۵۷).

بنابر نظریه کنش متقابل نمادین دربارهی هویت اجتماعی، هویت تحت تأثیر ارزش‌ها، ساخت‌ها، قواعد، نظامات کنترل اجتماعی، تجارب و فعالیت‌های اجتماعی است و بنابراین خود (یا هویت) متحول و متغیر است و با تفاسیر و تعاریف اجتماعی متحول می‌شود و نیز این که خود در فرآیندهای اجتماعی ساخت‌های پهن

رابطه‌ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تبریز)

دامنه شکل یافته و تغییر می‌پذیرد (ریتزر، ۱۳۷۴: ۱۸۲).

نظریه هویت اجتماعی توسط تاجفل و ترنر (۱۹۷۹) بسط و گسترش یافت. نظریه هویت اجتماعی در سطح گروهی و روابط گروهی و چگونگی شکل‌گیری ما در مقابل آن‌ها اشاره دارد (احمدلو، ۱۳۸۱: ۱۱۳). بنابر نظر تاجفل و ترنر عضویت در گروه، منجر به تشخیص، احساس یکی شدن و شکل‌گیری نوعی طبقه‌بندی در میان انسان‌ها می‌شود. بنابراین، اعضای هر گروه در هر شرایط و موقعیتی، جانب گروه خود را می‌گیرند و هنگام مقایسه بین گروه خود و گروه‌های دیگر، ابعادی را برای مقایسه برمی‌گزینند که می‌توانند نتایج مقایسه را در پایان، به نفع گروه خودی، رقم بزنند. به بیان دیگر، انسان‌ها شاخص‌هایی را برای مقایسه بین گروه خود و دیگر گروه‌ها انتخاب می‌کنند که منجر به پیروزی و برتری گروه خودی در روند مقایسه شود (تاجفل، ۱۹۷۹). تاجفل در صدد اثبات آن بود که مردم برای ارزیابی مثبت از خود، برانگیخته می‌شوند، تاحدی که اگر با عضو شدن در یک گروه به تصور از خودشان معنی دهند، آن‌ها از آن گروه نیز ارزیابی مثبتی خواهند داشت. به عبارت دیگر مردم یک گروه هویت اجتماعی مثبت را جستجو می‌کنند و دلیل این که ارزش عضویت در هر گروه به مقایسه دیگر گروه‌ها وابسته است هویت اجتماعی مثبت با ایجاد یک تمایز مثبت درون گروه از بیرون گروه پذیرفته می‌شود (احمدلو، ۱۳۸۱: ۱۱۶).

هویت ملی

هویت ملی به دلیل تأثیر زیادش در تمامی حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و حتی اقتصادی مهمترین نوع از انواع هویت است (احمدی، ۱۳۸۳: ۱۶۹). هویت ملی عالی‌ترین و برترین سطح هویت بشری است که در قرن بیستم و بعد از پدید آمدن نظام بین‌المللی شکل گرفت. این قسم هویت، دارای ویژگی منحصر به فردی است که برخی آن را هویت محوری می‌خوانند. هویت ملی، نوعی احساس تعلق فرد به یک سرزمین و دولت - ملت یا کشوری خاص می‌باشد و فاقد تنوعی و گونه‌های خاص است و افراد فقط یک هویت ملی دارند

مطالعات علوم اجتماعی ایران، سال دوازدهم، شماره چهل
و هفتم، زمستان ۱۳۹۴

(احمدی، ۱۳۸۲: ۹). هویت ملی به معنای احساس تعلق و وفاداری به عناصر و نمادهای مشترک در اجتماع ملی و در میان مرزهای تعریف شده سیاسی است. مهمترین عناصر و نمادهای ملی که سبب شناسایی و تمایز می‌شوند، عبارتند از: "سرزمین، دین و آیین، آداب و مناسک، تاریخ، زبان و ادبیات، مردم و دولت" (جلایی‌پور، ۱۳۸۸: ۱۷۰). آنتونی اسمیت هویت ملی را "بازتولید و باز تفسیر دایمی الگوی ارزش‌ها، نمادها، خاطرات، اسطوره‌ها و سنت‌هایی می‌داند که میراث متمایز ملتها را تشکیل می‌دهند و تشخیص هویت افراد با آن الگو و میراث و با عناصر فرهنگی‌اش صورت‌پذیر است" (دی اسمیت، ۱۳۸۳: ۲۵). اشرف "هویت ملی را احساس همبستگی با اجتماع بزرگ ملی و آگاهی از آن و احساس وفاداری و همچنین فداکاری در راه آن می‌داند" (اشرف، ۱۳۷۲: ۷). به عبارت دیگر، هویت ملی به معنای احساس تعلق و وفاداری به عناصر و نمادهای مشترک هم‌چون سرزمین، دین و آیین، آداب و مناسک، تاریخ، در اجتماع ملی که سبب شناسایی و تمایز می‌شوند. مشارکت در شیوه تفکر و احساس مردم یک کشور، هویت ملی را تشکیل می‌دهد. در واقع، هویت ملی مجموعه‌ای از عناصری است که در زندگی روزمره، تاریخی، اجتماعی و سیاسی مردم را تشکیل می‌دهد. هویت ملی، تاریخ و گذشته مردمی است که برای بقای سرزمین و حفظ آداب و رسوم خود تلاش کرده‌اند. مجموعه‌ای از میراث‌های فرهنگی و مشترکی است که ما را با هم پیوند می‌دهد (گودرزی، ۱۳۸۴: ۸؛ احمدی، ۱۳۸۲: ۷).

هویت قومی

هویت قومی نیز پدیده‌ای پویا، چندبعدی و همیشه در حال تحول است که تعاریف مختلفی در مورد آن وجود دارد. تاجفل هویت قومی را بخشی از مفهوم فرد می‌داند که از آگاهی‌اش نسبت به عضویتش در یک گروه قومی، با ارزش‌ها و احساسات مربوط به آن ناشی می‌شود. هلمز نیز آن را احساس تعلق فرد به یک گروه قومی که میراث فرهنگی، ارزش‌ها و منش‌های خاص خود را دارد، می‌داند (فینی، ۲۰۰۷: ۲۷۱). هویت قومی هم

رابطه‌ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تبریز)

به مجموعه مشخصات و ویژگی‌های اطلاق می‌شود که یک قوم را از دیگر اقوام دیگر متمایز می‌کند و بین اعضای یک احساس تعلق به هم‌دیگر ایجاد کرده و آن‌ها را منسجم می‌کند و هویت قومی در سطحی پایین‌تر از هویت ملی یا جامعه‌ای قرار دارد (احمدلو، ۱۳۸۱: ۱۲۳).

به‌طور کلی می‌توان گفت هویت قومی، همانند هویت ملی، نوعی شناخت از خود و تمایز با دیگران است و به احساس وفاداری و افتخار به نمادهای قومی همچون زبان، مذهب، آداب و مناسک و مفاخر فرهنگی اطلاق می‌شود (اکوانی، ۱۳۸۷: ۱۰۱).

فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اصلی

بین هویت ملی و هویت دانشجویان رابطه وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

بین میانگین هویت ملی دانشجویان براساس قومیت آن‌ها تفاوت است.

بین میانگین هویت ملی دانشجویان با سن رابطه معنی‌داری وجود دارد.

بین میانگین هویت ملی دانشجویان بر حسب جنسیت آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

بین میانگین هویت ملی دانشجویان بر حسب وضعیت تأهل آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

بین میانگین هویت ملی دانشجویان با مقطع آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری است.

بین میانگین هویت ملی دانشجویان با رشته تحصیلی آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری است.

بین میانگین هویت قومی دانشجویان حسب قومیت آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری است.

بین میانگین هویت قومی دانشجویان با سن رابطه معنی‌داری وجود دارد.

بین میانگین هویت قومی دانشجویان بر حسب جنسیت آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

بین میانگین هویت قومی دانشجویان بر حسب وضعیت تأهل آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

مطالعات علوم اجتماعی ایران، سال دوازدهم، شماره چهارم
و هفتم، زمستان ۱۳۹۴

بین میانگین هویت قومی دانشجویان با مقطع آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری است.
بین میانگین هویت قومی دانشجویان با رشته تحصیلی آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری است.

روش‌شناسی پژوهش

با توجه به ماهیت موضوع پژوهش، روش مورد استفاده در تحقیق حاضر پیمایشی و نوع پژوهش نیز کاربردی و واحد تحلیل تحقیق نیز فرد (دانشجویان دختر و پسر شاغل به تحصیل در رشته‌های مختلف دانشگاه تبریز) می‌باشد. ابزار مورد استفاده جهت گردآوری داده‌ها در این تحقیق پرسشنامه است که شامل - ویژگی‌های اجتماعی - جمعیت‌شناختی، زبان و هویت اجتماعی که شامل دو بعد هویت ملی و هویت قومی و سؤال - مورد تنظیم قرار گرفت. به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار $spss ۱۶$ استفاده شده است.

جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه دانشجویان دختر و پسر شاغل به تحصیل در رشته‌های مختلف در دانشگاه تبریز می‌باشند. در این پژوهش با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۷۶ نفر با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای به‌عنوان حجم نمونه انتخاب شد.

تعیین پایایی تحقیق

به‌منظور تعیین پایایی گویه‌های متغیرهای تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردیده که برای هر یک از متغیرها در حد قابل قبولی می‌باشد.

جدول شماره ۲ ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

متغیرها	مقدار آلفا
هویت قومی	۰/۷
هویت ملی	۰/۸۲

تجزیه و تحلیل داده‌ها
یافته‌های توصیفی

الف- ویژگی‌های اجتماعی و جمعیتی پاسخگویان

رابطه‌ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تبریز)

براساس داده‌های تحقیق در بین دانشجویان ۶۱/۳ درصد پاسخگویان را دختر و ۳۸/۷ را پسر می‌باشند، همچنین ۸۹ درصد پاسخگویان مجرد و ۵/۳ درصد متأهل هستند.

بیشترین درصد پاسخگویان (۲۴/۴ درصد) را افراد ۲۱ ساله تشکیل می‌دهند. براساس یافته‌های از لحاظ قومیت، ۷۳/۵ درصد ترک، ۱۱/۷ درصد کرد، ۱۱/۷ درصد فارس و ۳/۱ درصد از بقیه قومیت‌ها بودند. همچنین ۷۹/۳ درصد از پاسخگویان در مقطع کارشناسی، ۱۳/۳ درصد در مقطع کارشناسی ارشد و ۳/۷ درصد در مقطع دکترا بودند. رشته تحصیلی ۳۵/۴ درصد دانشجویان علوم انسانی، ۳۳ درصد از رشته‌های فنی، ۱۲/۷ درصد دانشجویان علوم پایه، ۱۲/۷ درصد کشاورزی و ۳/۳ درصد را دانشجویان رشته‌های علوم پزشکی تشکیل می‌دهند.

ب- توصیف متغیر هویت ملی

توزیع فراوانی یافته‌های تحقیق بر روی هویت اجتماعی برحسب ابعاد آن در بین دانشجویان نشان می‌دهد که:

جدول شماره ۳- جدول توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب هویت ملی

متغیرها	کم		زیاد	
	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد
هویت ملی	۳۶/۹	۹/۳	۹/۸	۴۳/۹

براساس آماره‌های توصیفی تحقیق گرایش به هویت ملی ۴۳/۹ درصد دانشجویان خیلی زیاد و ۳۶/۹ درصد آنان گرایش خیلی کم می‌باشد.

ج- توصیف متغیر هویت قومی

جدول شماره ۴- جدول توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب هویت قومی

متغیرها	کم		زیاد	
	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد
هویت قومی	۲۲/۲	۰/۳	۲/۱	۷۴/۴

مطالعات علوم اجتماعی ایران، سال دوازدهم، شماره چهل و هفتم، زمستان ۱۳۹۴

براساس آماره‌های توصیفی ۷۴/۴ درصد پاسخگویان گرایش‌شان به هویت قومی خیلی زیاد و در مقابل گرایش به هویت قومی ۲۲/۲ درصد دانشجویان خیلی کم است.

آمار استنباطی (آزمون فرضیه‌ها) فرضیه نخست: بین هویت ملی و هویت دانشجویان رابطه وجود دارد.

جدول شماره ۵. ضریب همبستگی بین هویت ملی و هویت قومی

آزمون آماری	هویت ملی / هویت قومی
ضریب همبستگی پیرسون	۰/۱۵۳
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۲
تعداد	۳۷۶

مطابق اطلاعات به دست آمده از آزمون همبستگی پیرسون برای دو متغیر هویت ملی و هویت قومی موجود در جدول فوق، نتایج زیر قابل استنباط است: ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر نشان می‌دهد که بین متغیرها در سطح کوچکتر از ۰/۰۱ رابطه معنی‌دار بوده و جهت این روابط مثبت اما شدت و ضعف این رابطه در سطح ضعیف است. یعنی با تقویت هویت قومی هویت ملی نیز تقویت می‌گردد.

فرضیه‌های فرعی
فرضیه شماره دوم

به نظر می‌رسد میانگین هویت ملی دانشجویان حسب قومیت آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری است.

جدول شماره ۶. آزمون تحلیل واریانس بین هویت ملی و قومیت

متغیرها	واریانس	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	آماره	سطح معنی‌داری
هویت ملی	بین گروهی	۶/۹۲۱	۶	۱/۱۵۴		۰/۵۷۲	۰/۷۵۲
	درون گروهی	۷۰۷/۴۱۱	۳۵۱	۲/۰۱۵			
	کل	۷۱۴/۳۳۲	۳۵۷				

رابطه‌ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تبریز)

مطابق اطلاعات به دست آمده از خروجی آزمون تحلیل واریانس یکطرفه برای دو متغیر مورد بحث قومیت و هویت ملی، با توجه به سطح معنی‌داری آزمون F (۰/۷۵۲) که بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد، میانگین هویت ملی دانشجویان برحسب قومیت دارای تفاوت معنی‌داری نمی‌باشد. بنابراین فرضیه مورد بحث رد می‌شود و فرض خلاف تأیید می‌گردد.

فرضیه شماره سوم به نظر می‌رسد بین میانگین هویت ملی دانشجویان با سن رابطه معنی‌داری وجود دارد.

جدول شماره ۷. ضریب همبستگی بین هویت ملی و سن آزمون آماری

ضریب همبستگی پیرسون	هویت ملی / سن
۰/۰۲۰	
سطح معنی‌داری	۰/۱۹۸
تعداد	۳۷۶

اطلاعات به دست آمده از آزمون همبستگی پیرسون برای دو متغیر هویت ملی و سن موجود در جدول فوق نشان می‌دهد که در بین متغیرهای هویت ملی و سن رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

فرضیه شماره چهارم به نظر می‌رسد میانگین هویت ملی دانشجویان بر حسب جنسیت آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری وجود دارد. با توجه به سطح سنجش متغیرها (متغیر مستقل اسمی دو مقوله‌ای و متغیر وابسته فاصله‌ای) بهترین آزمون جهت سنجش تفاوت میانگین استفاده از آزمون تی‌تست می‌باشد. جدول زیر به خروجی حاصل از این آزمون می‌پردازد.

جدول شماره ۸. آزمون تی مستقل بین هویت ملی و جنسیت

متغیرها	مقدار میانگین	اختلاف	مقدار t	سطح معنی‌داری
---------	---------------	--------	---------	---------------

مطالعات علوم اجتماعی ایران، سال دوازدهم، شماره چهارم
و هفتم، زمستان ۱۳۹۴

دختران	پسران	میانگین	هویت ملی
۴/۲۶	۳/۵۴	۰/۷۲	۴/۹۱۸
			۰/۰۰۰

مطابق اطلاعات موجود در جدول شماره ۸، میانگین هویت ملی برای دختران (۴/۲۶) و برای پسران (۳/۵۴) که به میزان (۰/۷۲) میانگین هویت ملی دختران از پسران بیستر است. بررسی سطوح معنی‌داری حاصل از آزمون تی‌مستقل برای بررسی و مقایسه میانگین هویت ملی دانشجویان دختر و پسر، با توجه به این که سطح معنی‌داری به دست آمده (۰/۰۰۰) کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد، از نظر آماری معنی‌دار است. به عبارتی می‌توان گفت بین جنسیت و میزان هویت ملی آن‌ها رابطه معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه شماره پنجم: به نظر می‌رسد میانگین هویت ملی دانشجویان بر حسب وضعیت تأهل آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بررسی سطح سنجش متغیرها - وضعیت تأهل (اسمی دو مقوله‌ای) و سلامت اجتماعی (فاصله‌ای) در فرضیه مورد بررسی نشان می‌دهد که بهترین آزمون با توجه به این نکته که بررسی تفاوت میانگین‌ها مدنظر است؛ استفاده از آزمون تی‌تست می‌باشد.

جدول شماره ۹. آزمون تی‌مستقل بین هویت ملی و وضعیت تأهل

متغیرها	مقدار میانگین		مقدار t	سطح معنی‌داری
	مجرد	متاهل		
هویت ملی	۴/۰۶۶۷	۳/۹۸	۰/۲۶۱	۰/۷۹۴

مطابق اطلاعات حاصل از خروجی آزمون تی‌تست موجود در جدول شماره ۹، میانگین هویت ملی دانشجویان مجرد ۴/۰۶۶۷ و دانشجویان متأهل ۳/۹۸ می‌باشد. بررسی تفاوت میانگین‌ها نشان داد که میانگین هویت ملی مجردان به اندازه ۰/۸۵ بیشتر از متأهلان می‌باشد، اما از آنجا که سطح معنی‌داری به دست آمده ۰/۷۹۴ بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد لذا تفاوت موجود از نظر آماری معنی‌دار نیست.

فرضیه شماره ششم

رابطه‌ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تبریز)

به نظر می‌رسد میانگین هویت ملی دانشجویان بر حسب مقطع تحصیلی آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری است.

جدول شماره ۱۰. آزمون تحلیل واریانس بین هویت ملی و مقطع تحصیلی

متغیر	هاریانس-ها	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	آماره F	سطح معنی-داری
هویت ملی	بین گروهی	۱۸/۴۲۵	۲	۹/۲۱۲	۷۲۵	۰/۰۰۹
	درون گروهی	۶۹۹/۹۷۴	۳۵۹	۱/۹۵۰		
	کل	۷۱۸/۲۹۹	۳۶۱			

بر طبق اطلاعات به دست آمده از شماره ۱۰، برای دو متغیر مورد بحث مقطع تحصیلی و هویت ملی، با توجه به سطح معنی‌داری آزمون F (۰/۰۰۹) که کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد، میانگین هویت ملی دانشجویان بر حسب مقطع تحصیلی دارای تفاوت معنی‌داری می‌باشد. بنابراین فرضیه مورد بحث تأیید می‌شود.

فرضیه شماره هفتم: به نظر می‌رسد بین میانگین هویت ملی دانشجویان با رشته تحصیلی آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری است.

جدول شماره ۱۱. آزمون تحلیل واریانس بین هویت ملی و رشته تحصیلی

متغیر	هاریانس-ها	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	آماره F	سطح معنی-داری
هویت ملی	بین گروهی	۴۸/۴۲۴	۲	۱۲/۱۰۶	۶/۴۵۳	۰/۰۰۰
	درون گروهی	۶۶۷/۸۱۶	۴	۱/۸۷۶		
	کل	۷۱۶/۲۹۰	۳۵۶			

با توجه به اطلاعات به دست آمده از خروجی آزمون تحلیل واریانس یکطرفه برای دو متغیر رشته تحصیلی و هویت ملی، مقدار سطح معنی‌داری آزمون F (۰/۰۰۰) کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین بین میانگین هویت ملی دانشجویان بر حسب مقطع تحصیلی دارای تفاوت معنی‌داری می‌باشد و فرضیه مورد بحث تأیید می‌شود.

فرضیه شماره هشتم

به نظر می‌رسد میانگین هویت قومی دانشجویان حسب قومیت آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری است.

جدول شماره ۱۲. آزمون تحلیل واریانس بین هویت قومی و قومیت

متغیر	هاریانس-ها	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	آماره F	سطح معنی-داری
هویت قومی	بین گروهی	۱/۲۲۴	۶	۰/۲۰۶	۰/۲۲۱	۰/۹۲۶
	درون گروهی	۲۲۵/۱۹۰	۳۵۱	۰/۶۴۲		

مطالعات علوم اجتماعی ایران، سال دوازدهم، شماره چهل و هفتم، زمستان ۱۳۹۴

کل ۲۲۶/۴۲۴ ۲۰۷

مطابق اطلاعات به دست آمده از خروجی آزمون تحلیل واریانس یکطرفه برای دو متغیر مورد بحث هویت قومی و قومیت، با توجه به سطح معنی‌داری آزمون F (۰/۹۲۶) که بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد، میانگین هویت قومی دانشجویان بر حسب قومیت دارای تفاوت معنی‌داری نمی‌باشد. بنابراین فرضیه مورد بحث رد می‌شود و فرض خلاف تأیید می‌گردد.

فرضیه شماره نهم به نظر می‌رسد میانگین هویت قومی دانشجویان با سن رابطه معنی‌داری وجود دارد.

جدول شماره ۱۳. ضریب همبستگی پیرسون بین هویت قومی و سن آزمون آماری

ضریب پیرسون	همبستگی	هویت قومی / سن
-۰۴/۰۰		
سطح معنی‌داری	۰/۹۲۵	
تعداد	۳۷۶	

اطلاعات به دست آمده از آزمون همبستگی پیرسون برای دو متغیر هویت قومی و سن موجود در جدول فوق نشان می‌دهد که در بین متغیرهای هویت قومی و سن رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

فرضیه شماره دهم. به نظر می‌رسد میانگین هویت قومی دانشجویان بر حسب جنسیت آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

جدول شماره ۱۴. آزمون تی‌مستقل بین هویت قومی و جنسیت

متغیرها	مقدار میانگین		اختلاف میانگین	مقدار t	سطح معنی‌داری
	پسران	دختران			
ن	۴/۲۶	۴/۴۲	۰/۰۶۵	۰/۷۶۶	۰/۴۴۴
هویت قومی					

مطابق اطلاعات موجود در جدول شماره ۱۴، میانگین هویت قومی برای دختران (۴/۴۲) و برای پسران (۴/۳۶) که به میزان (۰/۰۶۵) اختلاف بین میانگین هویت قومی دختران از پسران وجود دارد. بررسی سطوح معنی‌داری حاصل از آزمون تی‌مستقل برای بررسی و

رابطه‌ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تبریز)

مقایسه میانگین هویت قومی دانشجویان دختر و پسر، با توجه به این که سطح معنی‌داری به دست آمده (۰/۴۴۴) بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد، از نظر آماری معنی‌دار نیست. به عبارتی می‌توان گفت بین جنسیت و میزان هویت ملی آن‌ها رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

فرضیه شماره یازدهم به نظر می‌رسد میانگین هویت قومی دانشجویان بر حسب وضعیت تأهل آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

جدول شماره ۱۵. آزمون تی‌مستقل بین هویت قومی و وضعیت تأهل

متغیرها	مقدار میانگین		اختلاف میانگین	مقدار t	سطح معنی‌داری
	مجرد	متأهل			
هویت قومی	۴/۳۹	۴/۴۰	-۰/۰۰۹	-۰/۰۵۰	۰/۹۶

مطابق اطلاعات حاصل از خروجی آزمون تی‌تست موجود در جدول شماره ۱۵، میانگین هویت قومی دانشجویان مجرد ۴/۳۹ و دانشجویان متأهل ۴/۴۰ می‌باشد. اما از آن‌جا که سطح معنی‌داری به دست آمده ۰/۹۶ بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد لذا تفاوت موجود از نظر آماری معنی‌دار نیست. بنابراین فرض فوق رد می‌گردد.

فرضیه شماره دوازدهم به نظر می‌رسد میانگین هویت قومی دانشجویان بر حسب مقطع تحصیلی آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری است.

جدول شماره ۱۶. آزمون تحلیل واریانس بین هویت قومی و مقطع تحصیلی

متغیرها	واریانسها	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	آماره	سطح معنی-داری
	درون گروهی	۲۲۶/۰۹۹	۳۵۹	۰/۶۳۰			
	کل	۲۲۹/۲۸۷	۳۶۱				

بر طبق اطلاعات به دست آمده از جدول شماره ۱۶، برای دو متغیر مورد بحث هویت قومی و مقطع تحصیلی، با توجه به سطح معنی‌داری آزمون F (۰/۰۸۱) که بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد، میانگین هویت قومی دانشجویان بر حسب مقطع تحصیلی دارای تفاوت معنی‌داری نمی‌باشد. بنابراین فرضیه مورد بحث تأیید نمی‌شود.

فرضیه شماره سیزدهم

مطالعات علوم اجتماعی ایران، سال دوازدهم، شماره چهارم
و هفتم، زمستان ۱۳۹۴

به نظر می‌رسد بین میانگین هویت قومی دانشجویان
با رشته تحصیلی آن‌ها دارای تفاوت معنی‌داری است.

جدول شماره ۱۷. آزمون تحلیل واریانس بین هویت قومی و رشته تحصیلی تحصیلی

متغیرها	واریانس‌ها	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	سطح معنی-داری
هویت قومی	بین گروهی	۷/۱۱۱	۳۶۰	۱/۷۷۸	۲/۸۴۹	۰/۰۲۴
	درون گروهی	۲۲۲/۱۰۷	۲	۰/۶۲۴		
	کل	۲۲۹/۲۱۸	۴			

با توجه به اطلاعات به دست آمده از خروجی
آزمون تحلیل واریانس یکطرفه برای دو متغیر هویت
قومی و رشته تحصیلی تحصیلی، مقدار سطح معنی‌داری
آزمون F (۰/۰۲۴) کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین
بین میانگین هویت قومی دانشجویان بر حسب مقطع
تحصیلی دارای تفاوت معنی‌داری می‌باشد و فرضیه مورد
بحث تأیید می‌شود.

بحث و نتیجه گیری

مقاله حاضر به بررسی رابطه بین هویت ملی و هویت
قومی در بین دانشجویان دانشگاه تبریز پرداخته
است. بررسی یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد که ۴۳/۹
درصد دانشجویان گرایش به هویت ملی‌شان در سطح خیلی
زیاد است و ۷۴/۴ درصد دانشجویان گرایش به هویت
قومی‌شان سطح خیلی زیاد است.

نتایج آزمون‌های تحلیلی فرضیه‌های اصلی تحقیق
نشان می‌دهد که میان دو متغیر هویت ملی و هویت
قومی رابطه معنی‌داری وجود دارد و جهت این رابطه
مثبت و مستقیم است یعنی به موازات افزایش هویت
ملی افراد، هویت قومی آنان نیز افزایش می‌یابد.
این یافته همسو با یافته‌های تحقیقات پیشین احمدلو
و افروغ (۱۳۸۱)، رضایی و دیگران (۱۳۸۶)، ربانی و
دیگران (۱۳۸۷)، اکوانی (۱۳۸۷)، حاجیانی (۱۳۸۷)،
پاینده و جعفرزاده‌پور (۱۳۸۹) می‌باشد.

با بررسی رابطه بین قومیت و میزان هویت ملی و
همچنین رابطه بین قومیت و میزان هویت قومی
دانشجویان تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. این یافته
با یافته‌های ربانی و دیگران (۱۳۸۷) همسو نمی‌باشد.

رابطه‌ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تبریز)

بین متغیرهای سن افراد و میزان هویت ملی و سن با میزان هویت قومی دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

با بررسی رابطه بین جنسیت و میزان هویت ملی مشخص شد بین متغیر میزان هویت ملی دانشجویان و جنسیت آنان تفاوت معنی‌داری وجود دارد و میانگین هویت ملی دختران نسبت به پسران بیشتر می‌باشد. یافته‌های این تحقیق همسو با یافته‌های احمدلو و افروغ (۱۳۸۱)، باقری و سلیمان‌نژاد (۱۳۸۹) است.

بررسی رابطه بین جنسیت و میزان هویت قومی نشان داد که بین متغیر میزان هویت قومی دانشجویان و جنسیت آنان تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. این یافته همسو با یافته‌های باقری و سلیمان‌نژاد (۱۳۸۹) و برخلاف یافته‌های احمدلو و افروغ (۱۳۸۱)، فکوهی (۱۳۸۱) می‌باشد.

با بررسی رابطه بین وضعیت تأهل و میزان هویت ملی دانشجویان و میزان هویت قومی و وضعیت تأهل دانشجویان تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. این یافته برخلاف یافته‌های احمدلو و افروغ (۱۳۸۱) می‌باشد.

بررسی رابطه بین مقطع تحصیلی و میزان هویت ملی نشان داد که بین متغیر میزان هویت ملی دانشجویان و مقطع تحصیلی دانشجویان تفاوت معنی‌داری وجود دارد. این یافته برخلاف یافته‌های احمدلو و افروغ (۱۳۸۱) و باقری و سلیمان‌نژاد (۱۳۸۹) می‌باشد.

بررسی رابطه بین مقطع تحصیلی و میزان هویت قومی نیز نشان داد که بین متغیر میزان هویت قومی دانشجویان و مقطع تحصیلی دانشجویان تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. این یافته همسو با یافته‌های احمدلو و افروغ (۱۳۸۱) و برخلاف باقری و سلیمان‌نژاد (۱۳۸۹) می‌باشد.

بررسی رابطه بین رشته تحصیلی و میزان هویت ملی و بین رشته تحصیلی و میزان هویت قومی نشان داد که بین متغیر میزان هویت ملی دانشجویان و رشته تحصیلی دانشجویان و میزان هویت قومی و رشته تحصیلی دانشجویان تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

در کل نتایج تحقیق نشان داد که با افزایش هویت قومی، میزان هویت ملی نیز افزایش پیدا می‌کند هویت

مطالعات علوم اجتماعی ایران، سال دوازدهم، شماره چهل
وهفتم، زمستان ۱۳۹۴

ملی و هویت قومی دو نوع هویت جمعی هستند که فرد آنها را درونی می‌کند و وقتی بین آنها تناقضی احساس نمی‌کند، هر دو را در خود تقویت می‌کند. نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر مؤید این مطلب است که بین هویت ملی و هویت قومی دانشجویان رابطه وجود دارد و این دو متغیر در طول یکدیگر می‌باشند. این نتیجه در تحقیقات مختلف صورت گرفته در داخل کشور نیز به نوعی تأیید شده است. همان طوری که در مباحث نظری اشاره شد افراد در طی فرآیند جامعه-پذیری هویت‌های جمعی گوناگون را درونی می‌کنند، هویت ملی و هویت قومی نیز دو نوع هویت جمعی هستند که فرد آن‌ها را درونی طی فرآیند جامعه‌پذیری می‌کند.

منابع و مأخذ

- ۱- آزادارمکی، ت. چاوشیان، ح (۱۳۸۱)، «بدن به مثابه رسانه هویت»، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره چهارم، شماره ۴: ۷۵-۵۷.
- ۲- احمدلو، ح (۱۳۸۱)، بررسی رابطه میزان هویت قومی و ملی در بین جوانان تبریز، پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، استاد راهنما عماد افروغ، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- ۳- احمدلو، ح، افروغ، عماد. (۱۳۸۱)، بررسی رابطه میزان هویت قومی و ملی در بین جوانان تبریز، فصلنامه مطالعات ملی، شماره ۱۳، ۱۰۹-۱۴۴.
- ۴- احمدی، ح. (۱۳۸۲)، قومیت و قوم‌گرایی در ایران، تهران، نشر نی.
- ۵- احمدی، ح. (۱۳۸۳)، «هویت و قومیت در ایران»، در کتاب هویت در ایران، به اهتمام علی اکبر علیخانی، تهران: پژوهشکده‌ی علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
- ۶- اشرف، ا. (۱۳۷۲)، «هویت ایرانی»، فصلنامه‌ی گفتگو، شماره ۲.
- ۷- اکوانی، س. (۱۳۸۷)، «گرایش به هویت ملی و قومی در بین عرب‌های خوزستان»، فصلنامه مطالعات ملی، سال نهم، شماره ۳۶: ۹۹-۱۲۷.

رابطه‌ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تبریز)

- ۸- الطایی، ع. (۱۳۸۲)، بحران هویت قومی در ایران، چاپ دوم، تهران: نشر شادگان.
- ۹- باقری، م، سلیمان‌نژاد، م. (۱۳۸۹)، بررسی جامعه‌شناختی هویت جوانان، دانشنامه علوم اجتماعی، دوره اول، شماره ۳: ۹۳-۱۱۲.
- ۱۰- پاینده، م. جعفرزاده پور، ف. (۱۳۸۹)، «بررسی میزان هویت ملی و هویت قومی در بین جوانان دهشت»، دو فصلنامه علمی - تخصصی پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره پنجم: ۱۱۰-۱۲۲.
- ۱۱- توسلی، غ، قاسمی، ی. (۱۳۸۱)، مناسبات قومی و رابطه آن با تحول هویت جمعی، مجله انجمن جامعه‌شناسی ایران، شماره ۴: ۳-۲۵.
- ۱۲- جلائی‌پور، ح. قنبری، ع. (۱۳۸۸)، «بررسی هویت ملی و ارزش‌های جهانی شدن با تأکید بر ایرانیان عرب‌زبان»، پژوهش نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره دوم: ۱۶۵-۱۸۶.
- ۱۳- جنکینز، ر. (۱۳۸۱)، هویت اجتماعی، مترجم تورج یاراحمدی، تهران: نشر پژوهش شیرازه
- ۱۴- چلبی، م. یوسفی‌علی. (۱۳۸۰)، «روابط بین قومی و تأثیر آن بر هویت اقوام در ایران»، فصلنامه مطالعات ملی، شماره ۸: ۱۳-۲۳.
- ۱۵- حاجیانی، ا. (۱۳۸۸)، نسبت هویت ملی با هویت قومی در میان اقوام ایرانی، مجله جامعه‌شناسی ایران، شماره ۳ و ۴، پاییز و زمستان، ۱۴۳-۱۶۴.
- ۱۶- دی اسمیت، آ. (۱۳۸۳)، ناسیونالیسم (نظریه، ایدئولوژی، تاریخ)، مترجم: منصور انصاری، تهران: انتشارات تمدن ایرانی.
- ۱۷- ربانی، ع. یزدخواستی، ب. حاجیانی، ا. میرزایی، ح. (۱۳۸۸)، «رابطه‌ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان آذری، کرد و عرب دانشگاه های دولتی ایران»، فصلنامه مطالعات ملی، سال دهم، شماره ۳: ۱۳۷-۱۵۸.

مطالعات علوم اجتماعی ایران، سال دوازدهم، شماره چهل
وهفتم، زمستان ۱۳۹۴

- ۱۸- رضایی، ا. احمدلو، ح. (۱۳۸۴)، نقش سرمایه اجتماعی در روابط بین قومی و هویت ملی (بررسی جوانان تبریز و مهاباد)، فصلنامه مطالعات ملی، ۶ (۲۴): ۷-۳۴.
- ۱۹- رضایی، ا. ریاحی، م. سخاوتی فر، نورمحمد (۱۳۸۶): «گرایش به هویت ملی و قومی در بین ترکمن های ایران»، فصلنامه مطالعات ملی، شماره ۴: ۱۱۹-۱۴۰.
- ۲۰- ریتزر، ج (۱۳۷۴)، نظریه های جامعه شناسی در دوران معاصر، مترجم محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- ۲۱- عبدالمهدی، م. (۱۳۷۴)، «بحران هویت جمعی و دینامیسم و مکانیسم تحول آن در ایران و تاثیر آن بر دینامیسم مبادله فرهنگی ایران و جهان»، نامه پژوهش، شماره ۲ و ۳: ۱۳۵-۱۶۶.
- ۲۲- سیدامامی، ک. (۱۳۷۷)، «یکپارچگی ملی و رشد قومیت های قومی»، فصلنامه مطالعات راهبردی، پیش شماره اول: ۷-۱۸.
- ۲۳- علیزاده اقدم، م. شیری، م. اوجاقلو، س. (۱۳۸۹)، «نقش آموزش در ارتقاء شاخص های هویت ملی (بررسی موردی دانش آموزان شهر زنجان)»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره سوم، شماره ۹: ۲۰۶-۱۸۱.
- ۲۴- فکوهی، ن. (۱۳۸۱)، شکل گیری هویت و الگوهای محلی، ملی و جهانی، فصلنامه جامعه شناسی ایران، دوره ۴، شماره ۴.
- ۲۵- کاستلز، م. (۱۳۸۴)، عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ (قدرت و هویت)، جلد ۲، مترجم حس چاوشیان، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ۲۶- گودرزی، ح. (۱۳۸۴)، گفتارهایی درباره زبان و هویت، تهران: انتشارات تمدن ایرانی.
- ۲۷- گیدنز، آ. (۱۳۷۸)، تجدد و تشخص، مترجم ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.
- ۲۸- مروت، ب. (۱۳۹۱)، «بررسی عوامل مؤثر بر هویت جمعی غالب در بین دانشجویان (نمونه

رابطه‌ی هویت ملی و هویت قومی در بین دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تبریز)

موردی دانشجویان دانشگاه های شهرستان سنندج)»، فصلنامه زیبار، سال شانزدهم، شماره ۷۷-۷۸: ۲۱۵-۲۳۸.

۲۹- یوسفی، ع و اصغر پور، ا. (۱۳۸۸)، «قوم-مداری و اثر آن بر روابط بین قومی در ایران»، دانشنامه علوم اجتماعی، دوره اول، بهار شماره ۱.

- ۳۰- French, Sabine Elizabet. Seidman, Edward. (۲۰۰۶), the Development of Ethnic during Adolescence, Development Psychology, Vol ۴۲, No ۱: ۱-۰۰.
- ۳۱- Phinney, Jean S. Ong, Anthony D. (۲۰۰۷), Conceptualization and Measurement of Ethnic Identity: Current Status and Future Directions, Journal of Counseling Psychology, ۲۰۰۷, Vol. ۵۴, No. ۳, ۲۷۱-۲۸۱.
- ۳۲- Stets, J. E. & Burke, P. J. (۲۰۰۰), Identity Theory and Social Identity Theory. Social Psychology Quarterly, ۶۳, ۲۲۴-۲۳۷.
- ۳۳- Tajfel, H. Turner, J. C. (۱۹۷۹), An Integrative Theory of Intergroup Conflict, In: W. G. Austin and S. Worchel (Eds), The Social Psychology of Intergroup Relations, Monterey, California, (CA): Brooks - Cole.
- ۳۴- Umana Taylor, A.J. (۲۰۰۸), a Longitudinal Examination of Latino Adolescents' Ethnic Identity, Journal of Adolescence, Vol ۲۸, No ۱: ۱۶-۵۰.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی